

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проблематика відповідальності за порушення екологічного законодавства є надзвичайно важливою як в Україні так і за кордоном. Адже порушення цього типу не є рідкістю, і важливо, щоб правопорушники несли відповідальність, яка є рівномірною завданій шкоді. Забруднення довкілля, незаконна вирубка лісів, порушення режиму природоохоронних зон та інші порушення екологічного законодавства потребують ефективного механізму притягнення до відповідальності.

Ключові слова: правопорушення, екологія, відповідальність, екологічні правопорушення, екологічне право, правопорушення, юридична відповідальність, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність.

Abstract

The issue of liability for violations of environmental legislation is of critical importance both in Ukraine and abroad. Such violations are not uncommon, and it is essential that offenders face penalties commensurate with the harm caused. Environmental pollution, illegal logging, violations of the protected areas regime, and other breaches of environmental law require an effective mechanism for holding perpetrators accountable.

Key words: offense, ecology, responsibility, environmental offenses, environmental law, offense, legal liability, administrative liability, criminal liability.

Вступ

Відповідно до статті 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки і підтримка екологічної рівноваги є обов'язком держави. Водночас, згідно зі статтею 66, кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду довкіллю і відшкодувати завданні ним збитки[1]. Отже, обов'язок не завдавати шкоди довкіллю покладається не лише на державу, а й на кожну особу, яка перебуває на території України.

Проте на практиці як пересічні громадяни, так і посадові особи нерідко ігнорують ці зобов'язання. Це зумовлено, зокрема, тим, що екологічна шкода не завжди має миттєвий ефект і часто проявляється лише через десятки, а іноді й сотні років. Така відтермінованість наслідків ускладнює сприйняття проблеми та відповідальність за неї, що, своєю чергою, вимагає посилення екологічної свідомості та вдосконалення механізмів правової відповідальності за порушення у сфері охорони довкілля. На думку науковців, екологічні збитки є особливими. Вони не обмежуються сумою реальних збитків, в них завжди переважає упущена вигода, яка у десятки разів перевищує реальні збитки. І найголовніше: екологічні збитки завдаються не лише власнику, а, що надзвичайно важливо, всьому суспільству. Наприклад, радіоактивне або інше забруднення ґрунтів призводить до вирощування токсично забрудненої сільськогосподарської продукції, що, в свою чергу, завдає шкоди здоров'ю людей. Така шкода, на відміну від цивільної, може виявити себе не одразу, а через багато років[6].

Судова практика свідчить про наявність певних складнощів доведення заподіяння шкоди довкіллю як кваліфікуючої ознаки для притягнення до кримінальної відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю. Є певні складнощі зіставлення результатів експертиз на досудовому етапі та судової експертизи у судовому процесі[2].

Незважаючи на наявність законодавчого регулювання у сфері охорони довкілля, екологічна ситуація в Україні залишається незадовільною. На неї значною мірою впливають військові дії, що тривають на території держави. Водночас внутрішні чинники також спричиняють суттєве погіршення стану навколишнього природного середовища. Зокрема, поширеними є такі порушення, як незаконна вирубка лісів, стихійні сміттєзвалища, спалювання сухої рослинності. А також забруднення повітря та водних ресурсів промисловістю.

За порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища може бути застосовано дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність[3]. За найбільш тяжкі екологічні злочини настає кримінальна відповідальність. Такими злочинами є, наприклад, нежиття тих заходів, що необхідні для усунення наслідків екологічного забруднення; забруднення земель, водних об'єктів або повітря різними шкідливими речовинами; незаконна порубка дерев; незаконне полювання чи зайняття рибним промислом; приховування важливих відомостей про стан довкілля, якщо таке приховування негативно вплинуло на здоров'я людей; незаконне видобування корисних копалин.

Результати дослідження

Екологічне законодавство України – це ціла система нормативно-правових актів, що містять еколого-правові норми, які здатні регулювати екологічні правовідносини, що виникають у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки. Система екологічного законодавства України є досить прогресивною, тому що вона створювалася вже в умовах незалежності з використанням досвіду світових лідерів, в галузі екологічного права. Сьогодні ми можемо сміливо констатувати, що певна правова ізоляція в сфері охорони довкілля і екологічної безпеки, що утворився одразу після проголошення незалежності ліквідовано. За ці роки в Україні прийнято кілька десятків законів та кодексів що регулюють всю гамму екологічно-правових відносин у державі[4].

27 лютого 2024 року Європейський Парламент затвердив нові правила щодо екологічних злочинів і пов'язаних з ними санкцій. Злочини проти довкілля, скоєні окремими особами та представниками компаній, каратимуться позбавленням волі залежно від того, наскільки тривалою, тяжкою або оборотною є шкода. Кваліфіковані правопорушення можуть каратися вісьмома роками позбавлення волі, ті, що спричинили смерть особи, – десятьма роками, а інші правопорушення – до п'яти років позбавлення волі[7]. Серед правопорушень, за які передбачається посилення міри покарання, особливу увагу привертає незаконна торгівля деревиною, що є поширеним явищем і в Україні. У зв'язку з цим доцільним видається впровадження відповідних європейських нововведень у національне законодавство з метою підвищення ефективності боротьби з такими правопорушеннями та забезпечення сталого управління лісовими ресурсами. Оскільки Україна взяла на себе зобов'язання щодо наближення національного законодавства до норм Європейського Союзу, доцільно також імплементувати відповідні нові норми[8].

Необхідною умовою виникнення зобов'язань щодо відшкодування заподіяної шкоди є наявність самої шкоди. В науці екологічного права таку шкоду розглядають як екологічну шкоду, що зумовлює погіршення якісного стану навколишнього природного середовища в цілому та окремих природних ресурсів. Вона може проявлятися у формі: забруднення навколишнього природного середовища, виснаження окремих природних ресурсів, шкода, завдана здоров'ю і майну фізичних і юридичних осіб, завдання збитків власникам і користувачам природних ресурсів. Екологічна шкода може бути зумовлена дією стихійних сил природи (землетруси, повені, зсуви ґрунту тощо) чи збройним конфліктом, військовими діями. Таким чином, шкода є необхідним елементом цивільного правопорушення, де об'єктом посягання є природні ресурси, навколишнє природне середовище, а також життя і здоров'я людини в цьому середовищі. Отже, екологічна шкода є необхідним елементом екологічного правопорушення, об'єктом посягання якого є природні ресурси, що належать власнику чи користувачу, навколишнє природне середовище як умова життєдіяльності та життя і здоров'я людини в такому середовищі[5]. Тому основною проблемою при притягненні винних осіб до відповідальності є обчислення завданої шкоди довкіллю. Адже, незважаючи на встановлені норми оцінки шкоди, підрахувати її в повному обсязі вдається не завжди.

Висновки

Дослідження юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства є доволі важливим і складним процесом, який потребує спільної роботи як екологів, так і юристів. Така міждисциплінарна взаємодія дозволить не лише правильно кваліфікувати екологічні правопорушення, але й ефективно обчислювати завдану шкоду довкіллю та забезпечувати її відшкодування. В умовах сучасних викликів, зокрема, збройного конфлікту та загострення екологічної кризи, посилення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення є одним із ключових інструментів збереження навколишнього природного середовища. Удосконалення механізмів притягнення до відповідальності, розробка чітких методик оцінки екологічної шкоди, підвищення екологічної правосвідомості громадян – усе це має стати пріоритетом для державної політики у сфері охорони довкілля.

Система юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в Україні формально охоплює всі необхідні елементи, проте її ефективність залишається низькою. Для покращення ситуації необхідно значно підвищити міру покарання для порушників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 28 жов.] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. <https://unba.org.ua/news/8616-chomu-vazhko-pokarati-vinnih-u-zlochinah-proti-dovkillya-rozbiralisya-eksperti-ta-advokati.html>
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25.06.1991 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 28 жов.] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. <https://deplv.gov.ua/ekologichne-zakonodavstvo/>
5. Миколаєць В.А. Цивільно-правова відповідальність за порушення екологічного законодавства / Науково-практичний журнал «Екологічне право», 2022. Випуск 1-2. С. 40-45– [Цит. 2025, 28 жов.] Режим доступу: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2022/1-2/7.pdf>
6. Титова Н.І. Землі як об'єкт правового регулювання / Право України, 1998. № 4. С. 10-15.
7. Environmental crimes: MEPs adopt extended list of offences and sanctions // Site of European Parliament [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 28 жов.] Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240223IPR18075/environmental-crimes-meps-adopt-extended-list-of-offences-and-sanctions>
8. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони» № 1678-VII від 16.06.2016 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 28 жов.] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2> 2025

Гнедич Софія Андріївна – студентка групи ТЗД-23б, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: sofhne635@gmail.com.

Науковий керівник: *Ковальчук Іван Васильович* – старший викладач кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: ivankovalchuk@vntu.edu.ua

Gnedych Sofiya A. – student of group TZD-23b, Faculty of Construction, Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : sofhne635@gmail.com.

Scientific supervisor: ***Kovalchuk Ivan V.***– Senior Lecturer of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: ivankovalchuk@vntu.edu.ua